

УДК 330.83:330.88

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.2>

Крючкова Н.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Мацьків В.В.

аспірантка,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Одним із важливих питань економічного розвитку є визначення ефективності функціонування державних інституцій, рішень, що приймаються ними, та методів реалізації цих рішень. Проте наявні методи оцінювання ефективності їхньої діяльності є доволі суб'єктивними та суперечливими. Вирішити цю проблему можливо, залучивши транзакційні витрати, які виступають показником ефективності операцій. В економічній науці теорія транзакційних витрат є досить добре опрацьованою в контексті фірми, проте значно рідше зустрічається їх розгляд у контексті державних інституцій. Тому в статті здійснюється критичний аналіз іноземних та почасти українських концепцій транзакційних витрат у контексті функціонування державних інституцій та прийняття рішень на державному рівні. У підсумку виділяються недоліки та нерозкриті питання цих досліджень.

Ключові слова: транзакційні витрати, державні інституції, політичні транзакційні витрати, державна інституційна система, внутрішньодержавні транзакційні витрати.

Постановка проблеми. Теорія транзакційних витрат є доволі популярною темою досліджень для багатьох економістів упродовж багатьох десятиліть. Сьогодні ми можемо знайти безліч праць про різні аспекти економіки у прив'язці до цієї теорії. Звісно, найбільш поширеним і розкритим напрямом, хоч і не повністю, є дослідження транзакційних витрат фірми. Проте решта праць – радше розсіпані пазли, які нам потрібно зібрати. На наш погляд, важливою темою, що

потребує аналізу, є теоретичні та емпіричні напрацювання щодо транзакційних витрат у контексті держави.

Важливо зазначити основні аспекти нашого сприйняття сутності транзакційних витрат. Між дослідниками досі простежуються дискусії щодо того, які ж витрати відносити до транзакційних. Хтось відносить до них лише витрати ринкової контракції, що виникають під час укладання угод, передачі права власності, вважаючи недоречним враховувати внутрішньофір-

мові витрати, хтось зараховує і ті й інші. Ми ж, відштовхуючись від тлумачення слова «транзакція» [1] як угоди, а також, що важливо, операції [2], вважаємо за доцільне зараховувати до транзакційних витрат певні внутрішньофірмові та внутрішньодержавні витрати, що виникають під час здійснення різного штибу операцій. У цьому дослідженні під транзакційними витратами ми будемо розуміти витрати, пов'язані зі створенням або зміною інститутів, організацій, утриманням економічних структур, забезпеченням функціонування державного апарату. Тобто це витрати, які виникають під час забезпечення існування такого суб'єкта економічної системи, як держава.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських дослідників аналізом теорії транзакційних витрат займаються І. Садовська та Ю. Биховець [3], В. Бонарев [4], Т. Коцкулич [5] та інші. Проте у їхніх працях рідко зустрічаються навіть згадки про наявну концепції транзакційних витрат на рівні державних інституцій. Серед іноземних дослідників цією темою займаються Г. Кабальєро та Д. Сото-Онат [6].

Метою статті є загальний критичний аналіз теоретичних та почасти емпіричних здобутків теорії державних транзакційних витрат.

Виклад основного матеріалу. Держава як механізм, що забезпечує існування економічних суб'єктів, є об'єктом багатьох досліджень. Вона є вкрай важливою для розуміння безлічі економічних, політичних, соціальних та культурних процесів у суспільстві. Тож не дивно, що теорія транзакційних витрат теж торкається цієї теми.

У сучасній економічній науці засновником теорії транзакційних витрат вважається Р. Коуз. В основі його досліджень – фірми та транзакційні витрати як причина їхнього виникнення. Проте Р. Коуз не оминув і тему держави, що часто ігнорується при аналізі його праць.

Він розглядає державу як інституцію, що створює закони, чим зменшує транзакційні витрати на ринку. Це пояснюється тим, що за умов великої кількості гравців з різними інтересами встановлення і підтримка правових норм потребує значних транзакційних витрат, які будуть переважати вигоди від операцій. «Тому діяльність на цих ринках залежить від правової системи держави» [7, с. 15].

Р. Коуз також стверджує, що «за відсутності транзакційних витрат не має сенсу правова система: люди завжди можуть домовитися, не понісши жодних витрат, про придбання, поділ і комбінацію прав так, щоб у результаті збільшилася цінність виробництва. У такому світі інституції, що утворюють економічну систему, нікому і ні для чого не потрібні» [7, с. 19].

Виходячи з цієї думки, можна дійти висновку, що якщо за відсутності транзакційних витрат не має сенсу правова система, то існування правової системи, джерелом якої є держава, може бути спричиненим існуванням транзакційних витрат та необхідністю їх зменшення. Себто теорія Р. Коуза про причини існування фірми може стосуватися і причин існування держави. Підтвердженням цієї думки є подальші роздуми вченого: «держава в певному сенсі представляє собою надфірму, але дуже особливого виду, оскільки вона здатна впливати на використання факторів виробни-

цтва за допомогою адміністративних рішень... Держава володіє можливостями, які дозволяють їй організувати деякі речі з меншими витратами, ніж могла би приватна організація» [7, с. 111–112].

Таким чином, держава як і фірма створюється з метою зменшення транзакційних витрат. Проте, якщо причини їх виникнення однакові, чому тоді більшість функцій державних установ виконуються не фірмами, чому виникла необхідність іншого утворення окрім фірм?! У дослідженнях Р. Коуза відповіді на це питання ми не знаходимо. Вчений не заглиблюється у відмінності держави (надфірми) та фірми. Ми припускаємо, що відповідь на поставлене вище питання містить в собі кілька причин. Перша – що більшість цих функцій не приносять прибутку, а отже, вони не вигідні, ба більше, можуть бути навіть збитковими. Якби їх виконували фірми, їхня вартість могла б перевищувати транзакційні витрати на ринку, що, за теорією Р. Коуза, стало б загрозою існуванню самих фірм (хоча в сучасному світі існує практика делегування певних державних функцій приватним підприємствам, які отримують вигоду від цього, проте це тема для іншого дослідження). Але ці функції є суспільно важливими для всіх економічних суб'єктів, а також сприяють підвищенню їхніх доходів, тому їх виконання необхідне. Другою причиною є те, що держава наділена низкою особливих ознак. По-перше, владою, яка реалізується через апарат легального примусу. По-друге, охопленням усього населення країни в просторових межах. Цих ознак більше, але ми окреслили дві основні, що відрізняють державу від фірми та дають певні переваги у реалізації поставлених перед нею функцій. Отже, якщо фірма створюється для зменшення транзакційних витрат певних економічних суб'єктів, то держава впливає на транзакційні витрати в межах усієї країни. Окрім того, напрям їхніх дій різний, економічні суб'єкти, які приймають рішення створити фірму, діють задля зменшення власних транзакційних витрат, а держава створює правила задля зменшення транзакційних витрат усіх економічних суб'єктів.

Р. Коуз також відкриває тему урядового підприємства та наголошує на необхідності досліджень практики укладання контрактів урядом, «оскільки тут виникає питання вибору не лише між урядовим і приватним підприємствами, але і між прямою урядовою дією і «контрактною системою» з постачання потрібних урядові продуктів та послуг» [7, ст. 72].

Питання внутрішньодержавних транзакційних витрат у своїх дослідженнях вчений не розкриває. Це пояснюється тим, що Р. Коуз внутрішньо-фірмові витрати та відповідно внутрішньодержавні (адже він називає держа-ву надфірмою) не зараховує до транзакційних та називає їх адміністративними.

Наступним дослідником, котрого варто згадати, є Д. Норт. У статті «A Transaction Cost Approach to the Historical Development of Politics and Economics» [8] автором аналізується структура політичної системи та її зміни і досліджується природа транзакційних витрат, доходів від торгівлі і відповідних інститутів.

Д. Норт стверджує, що правила в інституційній системі держави створюються для полегшення певних видів обміну та підвищення вартості тих видів обміну, які просувають інтереси «фракцій». На від-

міну від Р. Коуза, він пояснює, чому саме держава створює правила: «правила мають розроблятися з урахуванням витрат на їх дотримання, які часто перевищують прибуток, а правила, не варті розробки, і права власності не розмежовуються. Це робить підприємства нездатними до розробки правил чим і займається держава» [8, ст. 662].

Проте Д. Норт також наголошує на можливості створення державою «неефективних» прав власності, що пов'язано з неврахуванням трансакційних витрат і конкурентних обмежень для сторін. Автор вважає, що неврахування трансакційних витрат під час моніторингу, обміну і збору податків може призвести до ситуації, коли будуть розроблені менш ефективні майнові права, оскільки вони призведуть до більшого обсягу податкових надходжень, ніж більш ефективні майнові права.

Також, що важливо, автор починає розглядати внутрішньодержавні процеси. Він звертає увагу на ускладнення інституціональної структури у процесі історичних змін та пов'язує це з розвитком чисельних груп інтересів. Інституціональна система, на думку Д. Нортона, розроблена для полегшення обміну між цими групами: «Політичні інститути представляють собою добровільні угоди про співпрацю між політиками. Вони зменшують невизначеність, створюючи стабільну структуру обміну. Результатом є складна система структури комітетів, що складаються як з формальних правил, так і з неформальних методів організації» [8, ст. 664]. Таким чином, через трансакційні витрати автор не просто пояснює необхідність держави, а й зачіпає вплив цих витрат на інституціональну структуру. Проте внутрішньодержавні трансакційні витрати не є пріоритетом досліджень Д. Нортона, тому очікувати глибшого аналізу ми не можемо. Але розглянуті результати свідчать про поглиблення досліджень в напрямі «держава – трансакційні витрати».

Напрацювання Р. Коуза та Д. Нортона наштовхують на певні питання. Чи можемо ми застосувати теорію меж фірми Р. Коуза до держави, розкриваючи межі державного апарату, та чи завжди держава зменшує трансакційні витрати?! Зазначені питання потребують окремого дослідження, тому у цій статті ми лише побіжно окреслили їх як проблему.

Досліджуючи теорію трансакційних витрат, автори часто оминають те-ми, тим чи іншим чином пов'язані з державою, тож не дивно, що імена де-яких дослідників під час розгляду цієї теорії зустрічаються вкрай рідко. Саме вони стануть предметом нашого подальшого дослідження.

Американський економіст індійського походження А. Діксіт у своїй праці «The Making of Economic Policy: A Transaction-Cost Politics Approach» [9] здійснює аналіз політичних рішень з погляду трансакційних витрат. Автор адаптує економіку трансакційних витрат, розроблену О. Вільямсоном, до політичної сфери економіки, та фокусується на питаннях державного втручання в операції, що здійснюються на ринку. Зокрема, розглядає ситуацію, коли неефективна державна політика може призвести до порушень трансакцій між економічними суб'єктами. Можна сказати, що автор представляє теорію політично нав'язаних трансакційних витрат.

Певною мірою це розкриває одне з вищезгаданих питань: чи завжди держава зменшує трансакційні витрати? Відповідно до бачення А. Діксіта, це відбувається не завжди. Держава може породжувати такі витрати, зменшуючи ефективність економічних суб'єктів, при цьому їх виявлення та мінімізація є тривалим та затратним процесом.

Також цікавою є праця Д. Епштейна та Ш. О'Галоран «Delegating Powers. A Transaction Cost Politics Approach to Policy Making under Separate Powers» [10]. Автори використовують теорію фірми та ієрархічних організацій за основу для побудови теорії політичних трансакційних витрат. Вони розглядають прийняття рішень у державній політиці на основі обмеженості інформації, її вартості та опортуністичної поведінки. Дослідження відбувається на прикладі політичної системи США, а саме на взаємодії Конгресу та виконавчої влади.

Проте Д. Епштейн та Ш. О'Галоран розглядають політичну ефективність рішень (з погляду ймовірності переобрання), а не економічну, і стверджують, що делегування влади буде залежати від політичних трансакційних витрат: «законодавці будуть самі проводити політику до тих пір, доки політичні вигоди будуть перевищувати політичні витрати, в іншому випадку вони будуть делегувати повноваження виконавчій владі» [10, с. 9]. Під політичними трансакційними витратами автори мають на увазі трансакційні витрати, які виникають під час взаємодії політичних суб'єктів. У підсумку вони зазначають, що «як і економіка трансакційних витрат передбачає, що структури управління будуть вибрані таким чином, щоб звести до мінімуму трансакційні витрати, пов'язані з економічним обміном, так і структури політичного управління повинні звести до мінімуму політичні трансакційні витрати» [10, с. 46].

У контексті вже згаданого питання різниці між державою та фірмою цікавими є відмінності, що пропонуються Д. Епштейном та Ш. О'Галоран; «по-перше, політика не має еквіваленту вільного ринку чи системи цін в економіці; по-друге, конгрес у підсумку обмежений розміром основної палати парламенту. Фірми завжди можуть розширитися, укласти контракти або злитися, але Палата і Сенат, принаймні в короткостроковій перспективі, фіксовані в розмірах. Таким чином, враховуючи свої обмежені ресурси, Конгрес розуміє, що може ефективно керувати тільки певною кількістю державних підприємств, а решту він повинен відмовитися розглядати або делегувати виконавчій владі; по-третє, контракти між Конгресом і виконавчою владою не є результатом звичайного процесу перемовин. Президент може накласти вето на імplementоване законодавство, але це вето може бути відмінено двома третіми голосів. Таким чином, Конгрес має значно більший ступінь контролю над агентствами, ніж одна фірма коли-небудь мала б над іншою, включаючи владу над бюджетами, операційними процедурами та навіть самим існуванням агентств» [10, с. 44–45].

Незважаючи на те, що предметом досліджень Д. Епштейна та Ш. О'Галоран є політичні трансакційні витрати, а нас все ж цікавлять економічні трансакційні витрати, вважаємо цю працю вартою уваги та важливою в контексті нашого дослідження, адже значною мірою економічні трансакційні витрати будуть зале-

жати від політичних рішень, які в свою чергу залежать від політичних трансакційних витрат.

Зважаючи на зростання популярності надання державних послуг через зовнішніх суб'єктів, дослідники Т.Л. Браун та М. Потоскі розкривають цю тему у своїй праці «Transaction Costs and Institutional Explanations for Government Service Production Decisions» [11]. Автори розглядають, «як муніципальні та окружні органи влади обирають виробництво послуг у межах п'яти механізмів виробництва послуг – внутрішнього виробництва, спільного укладання контрактів, укладання повних контрактів з іншими органами влади, укладання повних контрактів з приватними фірмами і укладання повних контрактів з некомерційними організаціями» [11, с. 441]. Вони вважають, що органи влади вибирають між цими механізмами, ґрунтуючись на трьох факторах ризику трансакційних витрат – специфічних характеристиках послуги, мірі конкуренції за виробництво товару або послуги і невідповідності цілей між постачальниками і підрядною організацією.

Що цікаво, Т.Л. Браун та М. Потоскі роблять висновки, ґрунтуючись на емпіричних дослідженнях, які є доволі проблематичними в контексті теорії трансакційних витрат. В основі їхньої праці дані опитування випадкової вибірки муніципальних та окружних органів влади про послуги, які вони надавали, і механізми надання послуг, які використовували, проведеного ISMA у 1997 р., та побудова моделей на основі цих даних. Емпіричний аналіз підтверджує думку Т.Л. Браун та М. Потоскі про роль ризиків трансакційних витрат у прийнятті рішень державними органами влади про механізми виробництва послуг. «Затрати і вигоди, пов'язані з різними механізмами виробництва, варіюються залежно від послуг, ринкового контексту та інституційних умов» [11, с. 464].

Звісно, їхнє дослідження містить сукупність проблем, пов'язаних як з неповнотою даних, так і з загальною проблемою виміру трансакційних витрат, про які автори самі згадують, акцентуючи увагу на необхідності їх вирішення.

Польська дослідниця М. Понятович у статті «Transaction costs in the context of the requirements of effective finance management for local government units» [12] зосереджує свою увагу на трансакційних витратах місцевих органів влади. Для того, аби обґрунтувати дослідження трансакційних витрат на державному рівні, автор звертається до концепції Нового державного менеджменту (яка базується на ідеї управління в державному секторі) та теоретичних досягнень Нової інституційної економіки.

М. Понятович виділяє певні специфічні риси активів у контексті організації державного сектору: «По-перше, товари і послуги які підлягають обміну в межах державного сектору, мають специфічний характер та є специфічними видами товарів. Це суспільні блага... Конкурендне споживання не стосується суспільних благ. По-друге, у випадку державного сектору значно меншою є частота трансакцій порівняно з приватним сектором. Низька частота спричиняє порівняно вищі трансакційні витрати. По-третє, в державних контрактах важливою є специфіка людського капіталу... Існує природне протиріччя між прагненням до індивідуальної ефективності та глобальної ефек-

тивності державної політики» [12, с. 331]. Політичні рішення значною мірою залежать від індивідуальних мотивацій та тиску різних груп інтересів.

Також автор посилається на класифікації трансакційних витрат Фіруботна, Ріхтера та Фейока, які враховують державні/політичні трансакційні витрати у своїх дослідженнях. На цій підставі під державними трансакційними витратами М. Понятович розуміє витрати пов'язані з створенням інституцій, прийняттям рішень та їх виконанням в державному секторі, а також створенням і забезпеченням суспільних благ.

Що важливо, в дослідженні окреслюється класифікація державних трансакційних витрат, до яких відносяться: трансакційні витрати міждержавних відносин, економічні трансакційні витрати та політичні трансакційні витрати.

Ця стаття є цікавою в контексті обґрунтування застосування теорії трансакційних витрат до рівня державного управління. Проте, як нам здається, тема праці не досить розкрита саме в контексті трансакційних витрат місцевих органів влади.

Завершуючи наш огляд іноземних дослідників, варто згадати Г. Кабальєро та Д. Сото-Онат та їхню працю «Why transaction costs are so relevant in political governance? A new institutional survey» [6]. Автори розглядають роль трансакційних витрат у політичному обміні як ключовий елемент для розуміння політичної організації в суспільстві. Вони акцентують увагу на тому, що трансакційні витрати на політичних ринках, як правило, вищі, ніж на економічних, та вважають, що розкриття причин цієї різниці допоможе зрозуміти політичне управління та, зокрема, роль політичних інститутів в управлінні. На їхню думку, вивчення правильної інституційної й організаційної структури має вирішальне значення для підвищення благоустрою.

Дослідження цих авторів є цікавим і з огляду на їхню систематизацію досліджень трансакційних витрат у політичному обміні. Г. Кабальєро та Д. Сото-Онат – не просто одні з небагатьох, що аналізують праці дослідників з цієї теми, а й пропонують їх список з коротким описом. На що радимо звернути увагу, зважаючи на те що обсяг статті не дозволяє охопити всі наявні напрацювання в нашому дослідженні.

Серед українських економістів тема трансакційних витрат теж є доволі поширеною. Зокрема, є спроби вивести цю теорію на макроекономічний рівень. Ми, напевно, можемо охарактеризувати ці дослідження як більш спеціалізовані, що стосуються окремих вузьких аспектів державних процесів.

В основі досліджень М.В. Вергуненка [13] та Г.В. Дугінець [14] – трансакційні витрати економічної інтеграції. На думку М.В. Вергуненка, «входженням країни у нові економічні та політичні угруповання на міждержавному рівні супроводжується, як правило, збільшенням трансакційних витрат як в абсолютному, так і у відносному вимірі» [13, с. 53]. При цьому, на думку автора, інтеграційні процеси приводять до зменшення трансакційних витрат підприємств трансформаційного сектору за адекватного зростання частки трансакційних витрат макrorівня. Зростання трансакційних витрат М.В. Вергуненко пояснює також відсутністю конкуренції на державному рівні, що впливає на мотивацію зменшувати витрати, та

особливостями функціонування бюрократичного апарату, який стимулює створення додаткових платних трансакційних послуг, які можна визнати надмірними. Таким чином, автор певною мірою розглядає причини переважаючих державних трансакційних витрат над економічними, чим займалися вищезгадані Г. Кабальєро та Д. Сото-Онат.

Проте Г.В. Дугінець, а за нею і М.В. Вергуненко, для визначення рівня та динаміки трансакційних витрат економічної інтеграції пропонують непрямі (опосередковані) показники, які, на їхню думку, певним чином пов'язані з економічною інтеграцією. До таких показників вони відносять: сукупний рівень оподаткування; рівень ВВП на душу населення; середню тривалість життя; рівень безробіття; рівень інфляції; індекс розвитку людського потенціалу; індекс готовності до функціонування у глобальних мережах [14, с. 83]. Фактично Г.В. Дугінець розглядає трансакційні витрати інтеграції, спричинені рівнем економічного розвитку України та наявним інституційним середовищем. Тому в цьому контексті показники ефективності економіки України певною мірою обґрунтовані. Проте, на нашу думку, вони радше свідчать про рівень готовності України до інтеграції, аніж про трансакційні витрати самої інтеграції.

Ми вважаємо ці показники занадто опосередкованими, такими, що не розкривають стану справ із трансакційними витратами процесу економічної інтеграції. На підставі аналізу цих показників ми можемо висувати припущення, проте чи будуть вони близькими до дійсності?

Інша дослідниця, Н.О. Грицюк, у статті «Обґрунтування вибору податкової політики через трансакційні витрати» [15] розглядає здебільшого трансакційні витрати, що виникають з боку підприємств, які мають сплачувати податки. Проте, що важливо в контексті нашого дослідження, зачіпається питання наслідків для державного апарату мінімізації податкових надходжень. «У випадку ухилення або мінімізації суб'єктами підприємницької діяльності податкових платежів скорочуються заплановані доходи державного бюджету. Для запобігання цим зловживанням органи державної влади в особі Державної податкової адміністрації, правоохоронні та судові інститути уповноважені здійснювати нагляд та контроль, що потребує більших затрат держави на адміністративні цілі. Дефіцит бюджету змушує залучати інші кошти кредитного характеру, які також потребують додаткових витрат на обслуговування» [15, с. 114]. У підсумку неправильна податкова політика призводить до зменшення податкових надходжень та збільшення трансакційних витрат під-

приємств, що в свою чергу призводить до зростання державних трансакційних витрат.

Подібною темою займаються І.В. Тимошенко та О.М. Нещекіна у праці «Трансакційні витрати оподаткування як складові міжнародної конкурентоспроможності країни» [16]. Автори розглядають трансакційні витрати в контексті взаємодії бізнесу з податковими органами. Сплачуючи податки, підприємці отримують доступ до інституційного середовища, в якому зручніше і безпечніше займатися бізнесом, а держава виступає суб'єктом, який забезпечує це інституційне середовище. І.В. Тимошенко та О.М. Нещекіна, як і Н.О. Грицюк, зосереджуються на трансакційних витратах підприємств, що виникають у відносинах із податковими органами. Проте автори доповнюють опис витрат контролю, понесених державою у цих відносинах. «Контроль діяльності підприємств із боку податкових органів обмежується існуванням проблеми «принципал-агент», оскільки від імені держави контроль здійснюють чиновники-агенти, чий інтерес суттєво відрізняється від інтересів принципала-держави. Витрати агентських відносин включатимуть у себе витрати на моніторинг і контроль за діяльністю агентів з боку держави» [16, с. 41].

На жаль, напрацювання українських авторів у контексті теорії державних трансакційних витрат є доволі незначними, тому ми обмежилися лише вищезгаданими.

Висновки. У нашій статті ми розглянули лише незначну частину досліджень теорії державних трансакційних витрат, намагаючись хоча б в абрисі окреслити її розвиток від витоків і до сьогодення. Кожен з авторів привносить своє бачення до загальної картини. Розкриваються важливі питання необхідності існування держави, відмінностей держави та фірми, відкривається питання структури політичної системи та її зміни, взаємодії у державному апараті, пов'язаної з делегуванням повноважень, вибору механізму виробництва послуг, переважаючих трансакційних витрат у державному секторі порівняно з приватним та причини цього.

Проте, на нашу думку, не досить розробленою залишається теоретична база з виокремленням видів державних трансакційних витрат, їхньої специфіки та обґрунтуванням сутності таких витрат. Досі більшість економістів будують свої припущення, теоретичні та практичні напрацювання, виходячи з інституціональної теорії фірми. Ми не заперечуємо її значущості та, в певних аспектах, можливості застосування стосовно держави, та все ж відмінність між державою та фірмою потребує окремого теоретичного підґрунтя.

Список використаних джерел:

1. Шимків А. Англо-український тлумачний словник економічної лексики. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 429 с.
2. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. VI, 742 с.
3. Садовська І., Биховець Ю. Теорія трансакційних витрат: генеза і сучасність. Економіст. 2012. № 4. С. 64–66.
4. Бонарев В. В. Класифікація трансакційних витрат в рамках неінституціонального підходу. *Теоретические и практические инновации в науке* : матеріали междунар. науч.-практ. конф., г. Гданськ, 28–30 апреля 2012 г. Гданськ, 2012. С. 107–110.
5. Коцкулич Т. Трансакційні витрати: основні аспекти теорії трансакційних витрат як фактора оптимізації діяльності підприємств. Економіст. 2014. № 7. С. 36–39.
6. Caballero G., Soto-Onate D. Why transaction costs are so relevant in political governance? A new institutional survey. *Brazilian Journal of Political Economy*. 2016. Vol. 2(143). P. 330–352.
7. Коуз Р. Фирма, рынок и право / пер. с англ. Москва : Новое издательство, 2007. 224 с.

8. North D. C. A Transaction Cost Approach to the Historical Development of Politics and Economies. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*. 1989. Vol. 145. No. 4. P. 661–668.
9. Dixit A. K. The Making of Economic Policy: A Transaction-Cost Politics Approach. Cambridge : MIT Press, 1998. 212 p.
10. Epstein D., O'Halloran S. Delegating Powers. A Transaction Cost Politics. Approach to Policy Making under Separate Powers. Cambridge : Cambridge university press, 1999. 320 p.
11. Brown L. T., Potoscki M. Transaction Costs and Institutional Explanations for Government Service Production Decisions. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2003. Vol. 13(4). P. 441–468.
12. Poniatowicz M. Transaction costs in the context of the requirements of effective finance management for local government units. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*. 2017. Vol. 16. P. 325–341.
13. Вергуненко М. В. Трансакційні витрати економічної інтеграції: фактори впливу та напрями їх регулювання. Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. Київ : КНЕУ, 2008. Вип. 21. С. 53–61.
14. Дугінець Г. В. Державне регулювання трансакційних витрат економічної інтеграції в Україні. *Научные труды Донецкого технического университета. Серия: экономическая*. 2006. Вып. 103-3. С. 83 – 86.
15. Грицюк Н. О. Обґрунтування вибору податкової політики через трансакційні витрати. *Інноваційна економіка*. 2014. № 5. С. 110–115.
16. Тимошенко І. В., Нащекіна О. М. Трансакційні витрати оподаткування як складова міжнародної конкурентоспроможності країни. *Економічна теорія та право*. 2017. № 4. С. 36–47.

References:

1. Shymkiv A. (2004) *Anglo-ukrayinskyj tlumachnyj slovnyk ekonomichnoyi leksyky* [English-Ukrainian explanatory dictionary of economic vocabulary]. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mogylyans'ka akademiya», 429 p.
2. Filososf's'kyj encyklopedychnyj slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary] / za red. V. I. Shynkaruk. Ky' yiv : Abrys, 2002. VI, 742 p.
3. Sadovs'ka I., Vyhovecz' Yu. (2012) Teoriya transakciynyx vytrat: geneza i suchasnist [Theory of transaction costs: genesis and modernity]. *Ekonomist*. № 4. S. 64–66.
4. Bonarev V. V. Klasyfikaciya transakciynyx vytrat v ramkax neoinstytucionalnogo pidxodu [Classification of transaction costs within the neo-institutional approach]. *Teoretycheskye y prakticheskye y nnovacyy v nauke : materyaly mezhdunar. nauch.-prakt. konf.*, g. Gdansk, 28–30 aprelya 2012 g. Gdansk, 2012. S. 107–110.
5. Koczulych T. Transakcijni vytraty: osnovni aspekty teorii transakciynyx vytrat yak faktora optymizaciyi diyalnosti pidpryemstv [Transaction costs: the main aspects of the theory of transaction costs as a factor in optimizing the activities of enterprises]. *Ekonomist*. 2014. № 7. S. 36–39.
6. Caballero G., Soto-Onate D. (2016) Why transaction costs are so relevant in political governance? A new institutional survey. *Brazilian Journal of Political Economy*. Vol. 2(143). P. 330–352.
7. Kouz R. (2007) Firma, rynek i pravo [The Firm, the Market, and the Law] / per. s angl. Moskva : Novoe izdatelstvo, 224 p.
8. North D. C. (1989) A Transaction Cost Approach to the Historical Development of Politics and Economies. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*. Vol. 145. No. 4. pp. 661–668.
9. Dixit A. K. (1996) *The Making of Economic Policy: A Transaction-Cost Politics Approach*. Cambridge: MIT Press.
10. Epstein D., O'Halloran S. (1999) *Delegating Powers. A Transaction Cost Politics. Approach to Policy Making under Separate Powers*. Cambridge: Cambridge university press.
11. Brown L. T., Potoscki M. (2003) Transaction Costs and Institutional Explanations for Government Service Production Decisions. *Journal of Public Administration Research and Theory*. Vol. 13(4). pp. 441–468.
12. Poniatowicz M. (2017) Transaction costs in the context of the requirements of effective finance management for local government units. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*. Vol. 16. pp. 325–341.
13. Vergunenko M. V. (2008) Transakcijni vytraty ekonomichnoyi integraciyi: faktory vplyvu ta napryamy yix regulyuvannya [Transaction costs of economic integration: factors of influence and directions of their regulation]. *Ekonomika ta pidpryyemnyctvo* [Economics and entrepreneurship]. Kyiv: KNEU, pp. 53–61.
14. Duginecz' G. V. (2006) Derzhavne regulyuvannya transakciynyx vytrat ekonomichnoyi integraciyi v Ukrayini [State regulation of transaction costs of economic integration in Ukraine]. *Nauchnyje trudy Doneczkogo texnycheskogo unyversyteta. Seriya: ekonomicheskaya*. Vyp. 103–3. pp. 83 – 86.
15. Grycyuk N. O. (2014) Obgruntuvannya vyboru podatkovoyi polityky cherez transakcijni vytraty [Justification of the choice of tax policy through transaction costs]. *Innovacijna ekonomika*. №. 5. pp. 110–115.
16. Tymoshenkov I. V., Nashhekina O. M. (2017) Transakcijni vytraty opodatkuvannya yak skladova mizhnarodnoyi konkurentospromozhnosti krayiny [Transaction costs of taxation as a component of the country's international competitiveness]. *Ekonomichna teoriya ta pravo*. №. 4. pp. 36–47.

Kriuchkova Nataliia, Matskiv Viktoriia
Odesa National University

THEORETICAL CONCEPTS OF THE TRANSACTION COSTS OF STATE INSTITUTIONS IN ECONOMIC SCIENCE

One of the important issues of economic development is to determine the effectiveness of the functioning of state institutions, the decisions taken by them and the methods of implementation of these decisions. However, the existing methods of evaluation of their performance are quite subjective and contradictory. It is possible to solve this problem through involving the transaction costs which are the indicator of efficiency of operations. In an economic science the theory of the transaction costs is well enough developed in a context of firm, however their consideration in a context of the state institutes is much rarer. The purpose of this article is the general critical analysis of theoretical and partially empirical achievements in the theory of the state transaction costs. As a result, the main directions of theoretical and empirical studies of the transaction costs, which arise at the level of state institutions, have been revealed. Among them: the question of necessity of existence of the state, distinctions of the state and firm, questions of structure of political system and its change, interaction in the state apparatus connected with delegation of powers, a choice of the mechanism of manufacture of services, prevalence of the transaction costs in the public sector in comparison with private and the reasons of it. The disadvantages are identified, among which are insufficient development of the theoretical base of this theory, in particular, in the issues of defining the essence, types and evaluation of state transaction costs. Most of the studies have disclosed these issues based on the theory of the transaction costs in the firm context or ignored. However, there are certain differences between the firm and the state that do not allow for the full adoption of the theoretical foundations of this concept. This does not mean a complete rejection of the achievements of the theory of transaction costs in the context of the firm, but it does imply consideration of the peculiarities of functioning of state institutions. Our research focuses on problem areas of the theory of the state transaction costs and on unsolved issues, which are directed by further research. Filling these gaps will make it possible to evaluate the effectiveness of public institutions and identify weaknesses and advantages in the existing system.

Key words: transaction costs, state institutions, political transaction costs, state institutional system, domestic transaction costs.

JEL classification: B31, H50, H73